

1 Asia

OP Osuuskunnan bonusjärjestelmä

2 Osapuolet

Asianosainen:

OP Osuuskunta

Toimenpidepyynnön tekijä:

If Vahinkovakuutus Oyj, Suomen sivuliike

3 Ratkaisu

Kilpailu- ja kuluttajavirasto poistaa asian käsittelystä.

4 Asian vireilletulo ja selvittäminen

1. If Vahinkovakuutusyhtiö Oy (nykyisin If Vahinkovakuutus Oyj, Suomen sivuliike) ("toimenpidepyynnön tekijä" tai "If") on tehnyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ("KKV" tai "virasto") 10.8.2015 toimenpidepyynnön, jonka mukaan OP Osuuskunta ("OP"¹) on syyllystynyt kilpailulain 7 §:ssä ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 102 artiklassa tarkoitettuun määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön sitomalla toisiinsa yksittäisten OP Ryhmään kuuluvien osuuspankkien tarjoamat vähittäispankkipalvelut ja Pohjola Pankki Oyj:n² kuluttajille tarjoamat vahinkovakuutuspalvelut hallinnoimansa OP-bonusohjelman kautta. Toimenpidepyynnön mukaan menettely alkoi vuoden 2011 marraskuussa ja jatkui toimenpidepyynnön tekohetkellä edelleen. KKV tapasi lfin edustajia useita kertoja syksyn 2015 aikana, ja If toimitti KKV:lle lisäselvityksiä.
2. Esiselvitysten jälkeen KKV ilmoitti OP:lle kilpailulain 38 §:n 1 momentin mukaisesti aloittamastaan tutkinnasta 20.11.2015 ja pyysi siltä selvitystä 14.12.2015.
3. KKV tapasi molempia osapuolia lukuisia kertoja ja vastaanotti näiltä mitavia selvityksiä. Osapuolten lisäksi KKV hankki kirjallisia ja suullisia li-

¹ Selvyyden vuoksi tässä päätöksessä käytetään lyhennystä "OP" viittaamaan sekä OP Osuuskuntaan, OP Vakuutus Oy:öön että OP Ryhmään kuuluviin asuntolainoja myöntäviin pankkeihin.

² Toimenpidepyynnön tekohetkellä OP Ryhmän vahinkovakuutusten tarjoajana toimi Pohjola Pankki Oyj:n tytäryhtiö Pohjola Vakuutus Oy. Tämän päätöksen tekohetkellä vahinkovakuutusten myöntäjänä toimii OP Yrityspankki Oyj:n tytäryhtiö OP Vakuutus Oy.

säselvityksiä myös muilta markkinatoimijoilta sekä vähittäispankki- että vahinkovakuutusmarkkinoilla.

4. KKV esitteli OP:lle ja Ifille alustavan kantansa asian käsittelystä poistamisesta kesäkuussa 2018. Tämän jälkeen If toimitti KKV:lle useita lausuntoja ja esitti näkemyksensä KKV:n alustavasta kannasta myös suullisesti.
5. KKV toimitti päätösluonnoksen tiedoksi OP:lle 18.12.2018 ja Ifille 16.1.2019 ja varasi niille mahdollisuuden lausua luonnoksesta.

5 Asiaselostus

5.1 Osapuolet

6. OP Ryhmän muodostavat yhteensä 156 paikallista osuuspankkia ja niiden omistama keskusyhteisö OP Osuuskunta tytär- ja lähiyhteisöineen. OP Ryhmä on Suomen suurin finanssiryhmä, joka tarjoaa asiakkailleen muun muassa pankki-, vakuutus- ja varallisuudenhoitopalveluita. OP Ryhmällä on noin 1,8 miljoonaa omistaja-asiakasta.
7. OP Osuuskunnan tytäryrityksiin kuuluu OP Yrityspankki Oyj (aiemmin Pohjola Pankki Oyj), joka yhdessä tytäryhtiöidensä kanssa muodostaa OP Yrityspankki -konsernin. OP Osuuskunnan muut tytäryritykset ovat OP Varainhoito Oy, OP-Henkivakuutus Oy, Helsingin Seudun Osuuspankki, OP-Asuntoluottopankki Oyj, OP-Palvelut Oy, OP-Prosessipalvelut Oy, OP-Korttiyhtiö Oyj ja OP-Rahastoyhtiö Oy. OP Yrityspankki Oyj:n tytäryhtiöihin kuuluu vahinkovakuutuksia tarjoava OP Vakuutus Oy. Muita merkittäviä tytäryhtiöitä ovat A-Vakuutus Oy, Vakuutusosakeyhtiö Eurooppalainen ja Pohjola Terveys Oy.
8. If Vahinkovakuutus Oyj, Suomen sivuliike, tarjoaa vahinkovakuutuksia yksityishenkilöille ja yrityksille. Pohjoismaiseen If-konserniin kuulunut Suomen liiketoiminnasta vastannut yhtiö If Vahinkovakuutusyhtiö Oy on sulautettu ruotsalaiseen emoyhtiöön If Skadeförsäkring AB:hen 2.10.2017. If-konserni on osa Sampo-konsernia, jonka emoyhtiö Sampo Oyj omistaa kokonaan If Skadeförsäkring Holding AB:n.

5.2 Tutkinnan kohteena oleva menettely

5.2.1 OP Osuuskunnan bonusjärjestelmä

9. OP Ryhmään kuuluvat osuuspankit ovat itsenäisiä, paikallista vähittäispankkitoimintaa harjoittavia osuuskuntamuotoisia talletuspankkeja. OP Osuuskunta on OP Ryhmän keskusyhteisö, jonka omistavat sen jäsenpankit. OP Osuuskunta vastaa OP-bonusohjelman hallinnoinnista, ja

sen johtokunta päättää OP-bonuksia kerryttävät palvelut, OP-bonusten euromääräisen käyttöarvon ja käyttökohteet.³

10. OP otti bonusohjelman käyttöön vuonna 1999. Nykymuotoinen bonusohjelma on syntynyt pitkälti verotuslinjausten ohjaamana marraskuussa 2011. Tuolloin OP muutti bonussääntöjä vastaamaan Verohallinnon muuttunutta tulkintaa bonusten verokohtelusta siten, että se pystyi säilyttämään bonusten verovapauden⁴. Tätä ennen asiakkaiden oli mahdollista nostaa käyttämättömät bonukset rahana sen sijaan, että niitä olisi käytetty hyvittämään OP:n tarjoamien palveluiden palvelumaksuja. Tällöin rahana maksetuista bonuksista toimitettiin pääomatulojen mukainen ennakonpidätys. Muuttuneen verotuslinjauksen johdosta asiakkaan valintamahdollisuus bonusten käyttökohteista ja mahdollisuus nostaa bonukset rahana poistettiin. Lisäksi muuttuneessa linjauksessa todettiin nimenomaisesti, että vakuutusmaksut voidaan rinnastaa palvelumaksuihin.⁵
11. OP myöntää omistaja-asiakkaisiin liittyneille henkilöasiakkaille bonuksia pankki-, varallisuudenhoito- ja vakuutusasioinnista. Bonuksia kertyy esimerkiksi asuntolainoista, sijoitusrahastosijoituksista, talletuksista ja yksityistalouden vakuutuksista. Jos OP-bonuksia kerryttävässä sopimussuhteessa, kuten asuntolainassa, on useampia bonuksiin oikeutettuja henkilöitä, bonukset jaetaan pääluvun suhteessa.
12. OP-bonusten määrä lasketaan kertomalla henkilön vuosittaisen asiointin euromäärä kertoimella 0,0025. Näin ollen esimerkiksi 100 000 euron asuntolainasta kertyy bonusta yhteensä 250 euroa. Käyttämättömät OP-bonukset vanhenevat viiden vuoden kuluttua niiden kertymisestä. Omistaja-asiakkuuden päättyessä kertyneet OP-bonukset ovat voimassa irtisanomisvuoden ja sitä seuraavat kaksi vuotta.
13. OP-bonuksia käytetään automaattisesti kaikkiin OP:n määrittelemiin henkilökohtaiseen asiointiin liittyviin käyttökohteisiin, kuten pankin palvelumaksuihin ja vakuutusmaksuihin. Omistaja-asiakas ei voi itse valita, mihin kohteisiin ja missä järjestyksessä OP-bonuksia käytetään, vaan sen päättää OP Osuuskunnan johtokunta. Käytännössä pankin palvelumaksut ovat euromäärältään suhteellisen alhaisia, joten huomattava osa bonuksista kohdistuu vakuutusmaksuihin. Vakuutusmaksut veloitetaan omistaja-asiakkaan bonustililtä joko osittain tai kokonaan riippuen siitä, paljonko henkilöllä on OP-bonuksia käytettävissä kuitenkin niin, että bonustilille jätetään pankkipalveluiden veloitusta varten vähintään 10

³ Bonussäännöt 1.4.2016, osoitteessa

<https://www.op.fi/documents/20556/63422/Bonuss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t/d821f671-916d-4faa-b06b-b826a9f23843>, ja OP:n vastaus selvityspyyntöön 29.1.2016.

⁴ Verohallinnon ohje bonusten verotuksesta, A11/200/2013, annettu 29.1.2013 (päivitetty, aiempi ohje 470/39/2011, annettu 23.3.2012).

⁵ OP:n vastine toimenpidepyyntöön 29.1.2016, s. 9-11.

euroa. OP-bonuksia käytetään niiden kertymisjärjestyksessä vanhimmasta alkaen.

6 Ratkaisun perustelut

6.1 Merkitykselliset markkinat

14. Kilpailusääntöjä sovellettaessa merkityksellisten markkinoiden määrittely on väline, jolla pyritään selvittämään tärkeimmät yritysten kilpailukäytännöistä, markkinoilla rajoittavat tekijät. Merkitykselliset markkinat muodostuvat tuotemarkkinoista ja maantieteellisistä markkinoista. Merkityksellisille tuotemarkkinoille kuuluvat kaikki sellaiset tuotteet, joita kuluttaja pitää keskenään vaihdettavissa tai korvattavissa olevina niiden ominaisuuksien, hintojen ja käyttötarkoituksen vuoksi. Merkitykselliset maantieteelliset markkinat taas muodostuvat alueesta, jolla asianomaiset yritykset ovat sitoutuneet tarjoamaan kyseisiä tavaroita ja palveluja, jolla kilpailuedellytykset ovat riittävän yhtenäiset ja joka voidaan erottaa vierekkäisistä maantieteellisistä alueista erityisesti kilpailuedellytysten huomattavan erilaisuuden perusteella.⁶

15. Asiassa on kyse sen arvioinnista, rajoittaako OP:n soveltama bonusjärjestelmä kilpailulain ja/tai SEUT:n vastaisesti kilpailua vahinkovakuutusmarkkinoilla. Määräävän markkina-aseman arvioinnin osalta kyse on lähtökohtaisesti vähittäispankkitoiminnasta, jossa OP:lla on toimenpidepyynnön mukaan määräävä asema. Seuraavassa on siten käsitelty tarkemmin vähittäispankkitoiminnan markkinoita. Väitetyt kilpailua rajoittavat vaikutukset ilmenevät vahinkovakuutuksen markkinoilla, joten jäljempänä on käsitelty lyhyesti myös vahinkovakuutusmarkkinoita.

Vähittäispankkitoiminta ja asuntoluotot

16. Komissio on yrityskauppapäätöksissään jakanut pankkitoiminnan kolmeen laajaan alasegmenttiin, joita ovat i) vähittäispankkitoiminta (kaikki yksityishenkilöille ja pienille yrityksille tarjotut pankkipalvelut), ii) yritys-pankkitoiminta ja iii) rahoitusmarkkinapalvelut.⁷ Myös KKV on OP Osuuskunnan ja OP Ryhmään kuuluvien osuuspankkien välistä yrityskauppaa koskevassa päätöksessään viitannut tähän jaotteluun, mutta jättänyt lopullisen markkinamäärittelyn avoimeksi.⁸ Komissio on kuitenkin katsonut, että vähittäispankkitoiminnot voidaan jakaa myös pienempiin tuoteryhmiin, joista yksi on asuntoluotot. Tapauksessa *Fortis/ABN AMRO* komissio on todennut nimenomaisesti, että asuntolainoihin liittyy

⁶ Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (97/C372/03).

⁷ Komission päätökset COMP/M.5384 *BNP Paribas/Fortis*, kohta 9, ja COMP/M.850 *Fortis/MeesPierson*, kohta 8, COMP/M.4692, *Barclays/ABN Amro*, kohta 9 ja IV/M.1029, *Merita/Nordbanken*, kohta 7.

⁸ KKV:n päätös dnro 77/KKV14.00.10/2015 *OP Osuuskunta / OP Ryhmään kuuluvat osuuspankit*.

sellaisia erityispiirteitä, jotka merkittäväällä tavalla rajoittavat tarjontapuolen korvattavuutta.⁹

17. KKV:n näkemyksen mukaan asuntoluottojen voidaan myös kysynnän näkökulmasta katsoa eroavan merkittävästi sekä muista vähittäispankkipalveluista että erityisesti muista luottoryhmistä. Asuntolainan ottaminen on tyypillisesti yksittäisen kuluttajan suurin pankkipalveluihin kohdistuva ostopäätös. Se on usein määrältään suurempi ja kestoaltaan pidempi kuin muut pankin tarjoamat luotot. Asuntoluoton tarkoituksena on mahdollistaa asunnon ostaminen luoton tarjoaman velkarahoituksen ja vakuuteen perustuvan velkasuhteen avulla.
18. Asuntolainat voidaan erottaa muista luottomuodoista myös niihin liittyvän poikkeavan verokohtelun vuoksi. Erityisen merkittävä ero on oikeus asuntolainan korkovähennykseen. Asuntovelan korko voidaan osittain vähentää verotuksessa, jos laina kohdistuu perheen vakituisen asunnon hankkimiseen tai peruskorjaukseen. Vähennyksen määrä on laskenut viime vuosien aikana, ja vuonna 2018 koroista voi vähentää verotuksessa 35 prosenttia. Sijoitusasunnon hankkimista varten otetun lainan korot ovat kokonaan vähennyskelpoisia verotuksessa.¹⁰
19. Asuntoluottojen ja muiden luottojen välisten hintaerojen voidaan myös katsoa viittaavan siihen, että asuntoluottoja voitaisiin tarkastella omina relevantteina markkinoinaan. Suomen Pankki tilastoi rahalaitosten myöntämien luottojen korkoja niiden maturiteetin ja lainan käyttötarkoituksen mukaan. Tilastointi tehdään sekä luottokannan että uusien sopimusten osalta. Esimerkiksi lokakuussa 2018 asuntolainojen keskkorko oli 0,89 prosenttia, kun se kulutusluottojen osalta oli 4,59 prosenttia ja muiden lainojen osalta 1,59 prosenttia.¹¹
20. Maantieteellisen laajuuden osalta komissio on tapauskäytännössään katsonut pankkitoiminnan markkinoiden olevan kansalliset tai joissain tapauksissa kansallista laajemmat. Vähittäispankkitoimintaa arvioidessaan komissio on toisinaan tarkastellut myös paikallisia olosuhteita, mutta jättänyt avoimeksi kysymyksen siitä, voisiko tiettyjen vähittäispankkitoimintaan kuuluvien tuotteiden osalta markkinan laajuus olla kansallista pienempi.¹²
21. Edellä esitetyillä perusteilla KKV katsoo, että OP:n mahdollista määräävää markkina-asemaa on lähtökohtaisesti perusteltua tarkastella valta-

⁹ Komission päätös COMP/M.4844 *Fortis/ABN AMRO*, kohta 37.

¹⁰ <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/verokortti-ja-veroilmoitus/tulot-ja-vahennykset/ilmoita-itse-nama-vahennykse/asuntolainan-korkovahennys/>.

¹¹ <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/pt-uudet-ja-nostetut-lainat-fi/>

¹² Esimerkiksi komission päätökset COMP/M.6168, *RBI/Eurobank/JV*, kohta 17, COMP/M.3894, *Unicredit/HVB*, kohta 41, ja COMP/M.4356, *Deutsche Bank/Berliner Bank*, kohta 12.

kunnallisilla asuntolainamarkkinoilla. Asian lopputulos huomioiden KKV ei kuitenkaan pidä tarpeellisena ottaa lopullisesti kantaa relevanttien markkinoiden määrittelyyn vähittäispankkitoiminnan osalta.

Vahinkovakuutustoiminta

22. Komissio on tapauskäytännössään tarkastellut vakuutustoimialaa jaetuna kolmeen segmenttiin, jotka ovat i) vahinkovakuutus, ii) henkivakuutus ja iii) jälleenvakuutus.¹³ Vahinkovakuutukset on Finanssiala ry:n tilastoinnissa jaettu seuraaviin ryhmiin: lakisääteinen tapaturmavakuutus, muu tapaturmavakuutus, maa-ajoneuvovakuutus, alus- ja kalustovakuutus, kuljetusvakuutus, palo- ja muut omaisuusvahingot, moottoriajoneuvon vastuuvakuutus, vastuuvakuutus, luotto- ja takausvakuutus ja muu ensivakuutus.¹⁴ Vakuutuksia myyvän vakuutusyhtiön kannalta eri vakuutuslajit ovat pitkälti toisiaan korvaavia, vaikka asiakkaan näkökulmasta niitä voitaisiin arvioida omina segmentteinään.¹⁵
23. Vahinkovakuutuksen maantieteellisten markkinoiden on katsottu olevan pääsääntöisesti kansalliset, eikä KKV ole omissa yrityskauppapäätöksissään arvioinut markkinoiden maantieteellistä laajuutta toisin.¹⁶
24. Asian lopputulos huomioiden KKV ei pidä tarpeellisena ottaa täsmällisesti kantaa relevantteihin markkinoihin myöskään vahinkovakuutus toiminnan osalta.

6.2 Määrävä markkina-asema

25. Kilpailulain 4 §:n 2 kohdan mukaan määräävällä markkina-asemalla tarkoitetaan yhdellä tai useammalla elinkeinonharjoittajalla tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä olevaa koko maan tai tietyn alueen kattavaa yksinoikeutta tai muuta sellaista määräävää asemaa tietyillä hyödykemarkkinoilla, joka merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja taikka vastaavalla muulla tavalla vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.

¹³ Esimerkiksi komission päätökset IV/M.759, *Sun Alliance/Royal Insurance*, kohta 8, COMP/M.3395, *Sampo/If Skadeförsäkring*, kohta 8.

¹⁴ Esimerkiksi Finanssialan Keskusliiton (nykyään Finanssiala ry.) julkaisema vahinkovakuutuksen kuukausittainen vakuutusmaksu- ja korvaustilasto 26.1.2017 <http://www.finanssiala.fi/tilastot/FK-tilasto-vahinkokuu-12-2016.pdf>.

¹⁵ KKV on ratkaisussaan dnro 71/14.00.10/2010 *Lähivakuutus Keskinäinen Yhtiö / Keskinäinen Vakuutusyhtiö Tapiola* nostanut esiin mahdollisuuden tarkastella maatilavakuuttamisen markkinoita omana segmenttinään mutta katsonut, ettei tämä ollut perusteltua erityisesti siitä syystä, että kyse oli lähinnä maatilayrittäjille tarjotun vakuutuskokonaisuuden markkinointinimikkeestä ja että keskittymän kilpailijoilla oli halutessaan mahdollisuus kasvatata osuuttaan mautilojen vakuuttamisessa.

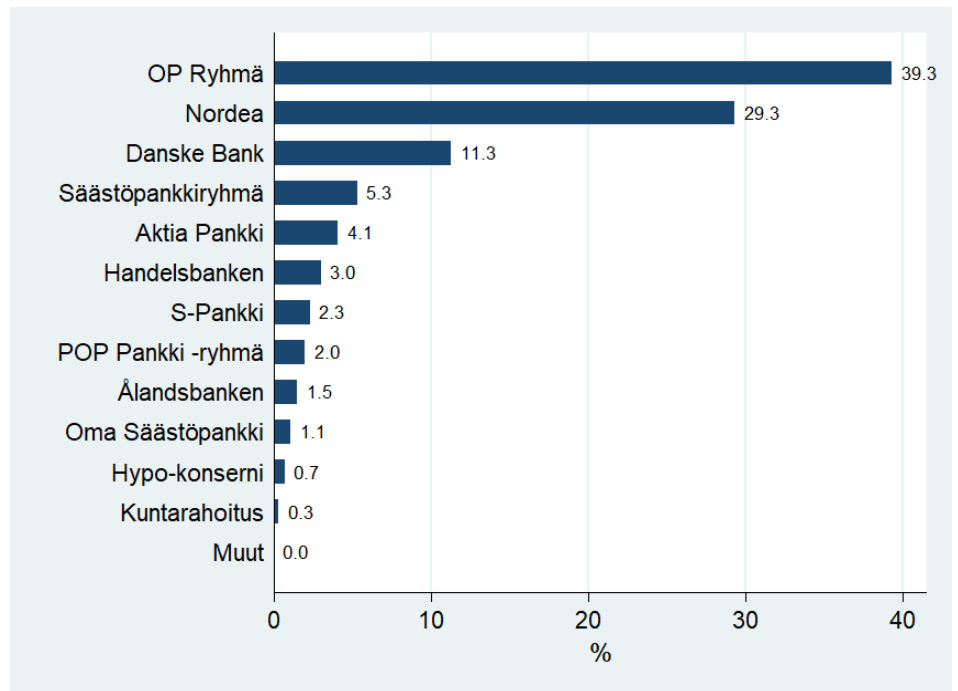
¹⁶ Ks. esimerkiksi komission päätös COMP/M.4284 *AXA/Winterhur*, kohta 18 ja KKV:n päätökset dnro 71/14.00.10/2010 *Lähivakuutus Keskinäinen Yhtiö / Keskinäinen Vakuutusyhtiö Tapiola* sekä dnro 797/14.00.10/2012 *If Vahinkovakuutusyhtiö Oy / Tryg Forsikring A/S:n Suomen sivuliikkeen liiketoiminta*.

26. Määräävä markkina-asema ilmenee mahdollisuutena estää tehokas kilpailu markkinoilla ja toimia kilpailijoista, asiakaista ja tavarantoimittajista riippumattomalla tavalla.¹⁷ Määräävässä asemassa oleva elinkeinonharjoittaja voi käyttää markkinavoimaansa hyväksi ilman, että se välittömästi ja merkittävästi menettää markkinaosuuttaan kilpailijoille. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan tiedonantonsa mukaan komissio katsoo, että yritykseen, joka voi kannattavasti korottaa hintoja kilpailullista tasoa korkeammiksi huomattavan pitkäksi ajaksi, ei kohdistu riittävästi todellista kilpailupainetta ja sen vuoksi sen voidaan yleensä katsoa olevan määräävässä markkina-asemassa.¹⁸
27. Markkinaosuudet antavat viitteitä markkinarakenteesta ja markkinoilla toimivien yritysten suhteellisesta merkityksestä. Ne eivät kuitenkaan ole lopullinen osoitus yrityksen markkinavoimasta, vaan markkinaosuuksia tulee tulkita markkinaolosuhteiden ja erityisesti markkinadynamiikan perusteella ottaen huomioon, missä määrin tuotteet on erilaistettu. Komission mukaan määräävä asema ei ole todennäköinen, jos yrityksen markkinaosuus on alle 40 prosenttia. Tämän rajan alla voi kuitenkin olla tapauksia, joissa kilpailijat eivät pysty tehokkaasti rajoittamaan yrityksen käyttäytymistä esimerkiksi silloin, kun ne kärsivät merkittävistä kapasiteettirajoituksista.¹⁹
28. Tutkinnan kohteena olevassa asiassa on arvioitava OP:n markkina-asemaa asuntoluottojen markkinoilla. Alla on esitetty asuntolainakanan markkinaosuudet yhtiöittäin Suomessa kesäkuussa 2018.

¹⁷ Asia 27/76, *United Brands v. komissio*, kohta 65 ja asia 85/76, *Hoffman – La Roche & Co. v. komissio*, kohta 38.

¹⁸ Komission tiedonanto – Ohjeita komission ensisijaisista täytäntöönpanotavoitteista sovellettaessa EY:n perustamissopimuksen 82 artiklaa [nyk. SEUT 102 artikla] yritysten määräävän aseman väärinkäyttöön perustuvaan markkinoiden sulkemiseen ("102 tiedonanto"). EUVL 2009/C 45/02, 24.2.2009, kohta 11.

¹⁹ 102 tiedonanto, kohdat 13 ja 14.

Kuva 1: Suomalaisten kotitalouksien asuntolainakannan markkinaosuudet kesäkuussa 2018. Lähde: Suomen Pankki

29. Edellä kuvatusti OP:n markkinaosuus asuntoluottokannasta ei ylitä 40 prosenttia. Lisäksi sen suurimman kilpailijan Nordean markkinaosuus on merkittävä, hieman alle 30 prosenttia. Toisaalta OP:n markkinavoimaa osoittaa se, että sen markkinaosuus on kasvanut tasaisesti viimeisen noin 10 vuoden aikana, kohoten alle 35 prosentista nykyiselle tasolle.²⁰ Lisäksi OP:n markkinaosuus kotitalouksille myönnetyistä uusista asuntolainoista oli vuoden 2018 syyskuun lopussa noin 41,4 prosenttia.
30. Asian lopputulos huomioiden KKV ei pidä tarpeellisena ottaa lopullisesti kantaa OP:n markkina-asemaan. OP:n menettelyä on asiassa jäljempänä kuitenkin arvioitu määräävän markkina-aseman väärinkäytön näkökulmasta.

6.3 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

6.3.1 Arvioinnin perusteet

31. Kilpailulain 7 §:n mukaan yhden tai useamman elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kiellettyä. Kilpailulain 7 § perustuu SEUT 102 artiklaan

²⁰ Vuonna 2010 OP:n markkinaosuus kotitalouksille myönnetyistä asuntolainoista oli 35,8 prosenttia, Nordean 31 prosenttia ja Sampo Pankki -konsernin (sisältäen Danske Bankin Suomen sivuliikkeen) 13,6 prosenttia.
http://www.finanssiala.fi/tilastot/Pankkien_markkinaosuudet_2010.pdf

ja sitä on tulkittava yhdenmukaisesti kyseisen artiklan ja sitä koskevan unionin tuomioistuinten soveltamiskäytännön kanssa.

32. SEUT 102 artiklan mukaan sisämarkkinoille soveltumatonta ja kiellettyä on yhden tai useamman yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö sisämarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla, jos se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
33. Kilpailulain 7 §:n 2 momentin ja SEUT 102 artiklan 2 kohdan mukaan väärinkäyttöä voi olla erityisesti:
- 1) kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen;
 - 2) tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi;
 - 3) erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppanien samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasetelmaan asettavalla tavalla; tai
 - 4) sen asettaminen sopimuksen syntymisen edellytykseksi, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.
34. Kilpailulain 7 §:n ja SEUT 102 artiklan väärinkäyttömuotojen esimerkkiluettelo ei ole tyhjentävä. Keskeistä väärinkäytön arvioinnissa on, millaisia vaikutuksia toimivalle kilpailulle määräävässä markkina-asetelmassa olevan yrityksen menettelyllä on ollut. Määräävässä markkina-asetelmassa olevalla yrityksellä on erityinen velvollisuus varmistua siitä, ettei sen toiminta vaaranna aitoa ja vääristymätöntä kilpailua markkinoilla.²¹
35. Määräävän markkina-asetelman väärinkäytön kiellon tavoitteena ei ole estää yrityksiä hankkimasta omilla ansioillaan määräävää asemaa markkinoilla, eikä myöskään turvata määräävässä asetelmassa olevaa yritystä vähemmän tehokkaiden kilpailijoiden pysymistä markkinoilla. Määräävässä asetelmassa olevalla yrityksellä on kuitenkin asemansa johdosta erityinen velvollisuus olla toiminnallaan rajoittamatta toimivaa ja vääristymätöntä kilpailua.²² Olennaista arvioinnissa on siis se, voiko menettely poissulkea markkinoilta yhtä tehokkaita kilpailijoita.
36. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määräävässä markkina-asetelmassa oleva yritys syyllistyy 102 artiklassa tarkoitettuun määräävän markkina-asetelman väärinkäyttöön, kun se sitoo ostajia niin, että nämä

²¹ Asia C-322/81, *Michelin v. komissio*, kohta 57.

²² Asia C-413/14 P, *Intel*, kohdat 133 ja 135, asia C-322/81 ja asia C-209/10, *Post Danmark*, kohta 23.

sitoutuvat hankkimaan yksinomaan siltä koko tarvitsemansa määrän tai huomattavan osan siitä. Sillä, asetetaanko velvoite sellaisenaan vai antaa määräävässä asemassa oleva yritys sen vastineeksi alennuksia, ei ole merkitystä. Kyse on väärinkäytöstä myös silloin, kun tällainen sidonta ei perustu muodolliseen veloitteeseen vaan määräävässä asemassa olevan yrityksen soveltamaan uskollisuusalennusjärjestelmään. Tällä tarkoitetaan hyvityksiä, joiden myöntäminen edellyttää sitä, että asiakas, riippumatta ostojensa rahallisesta arvosta, hankkii kaikki tarvitsemansa tuotteet tai huomattavan osan niistä kyseiseltä määräävässä asemassa olevalta yritykseltä.²³

37. Unionin tuomioistuin on tuoreessa *Intel*-ratkaisussaan täsmentänyt yllä kuvattua alennusten arviointiin sovellettavaa lähestymistapaa. Kun määräävässä asemassa oleva yritys näyttöön perustuen väittää, ettei sen toiminta saattanut rajoittaa kilpailua ja että menettelystä ei erityisesti seurannut kilpailijoiden poissulkeutumiseen johtaneita vaikutuksia, on mahdollista poissulkeutumista arvioitaessa otettava huomioon myös laajemmin asiassa merkityksellisiä olosuhteita, eikä menettelyn siis voida itsessään katsoa osoittavan kiellettyä määräävän aseman väärinkäyttöä. Arvioinnissa on erityisesti otettava huomioon yrityksen määräävän markkina-aseman vahvuus merkityksellisillä markkinoilla, menettelyn markkinakattavuus, alennusten myöntämisedellytykset ja -tavat, alennusten kesto ja määrä sekä se, onko olemassa vähintään yhtä tehokkaiden kilpailijoiden poissulkemiseen tähtäävä strategia.²⁴
38. Komission 102 artiklan soveltamista koskevan tiedonannon ("102 tiedonanto") mukaan arvioidessaan hinnoitteluun perustuvaa väitettyä markkinoiden sulkemista ja erityisesti sitä, onko yhtä tehokkaiden kilpailijoiden poissulkeutuminen todennäköistä, komissio tarkastelee kustannuksiin ja myyntihintoihin perustuen sitä, harjoittaako yritys kustannukset alittavaa hinnoittelua. Komissio pitää tällaista pitkän aikavälin keskimääräiset lisäkustannukset alittavaa hinnoittelua merkinä siitä, että yritys ei saa takaisin kaikkia kyseisen hyödykkeen tuottamiseen liittyviä kiinteitä kustannuksia ja että yhtä tehokkaasti toimiva kilpailija saatettaisiin sulkea markkinoilta.²⁵

6.3.2 OP:n menettelyn arviointi

6.3.2.1 Lähtökohdat

39. OP:n menettelyä voidaan arvioida sitomisen ja niputtamisen näkökulmasta. *Sitomisella* tarkoitetaan menettelyä, joissa tietyn tuotteen (ns. si-

²³ Asia 85/76, *Hoffman-La Roche*, kohta 89 ja asia C-413/14 P, *Intel*, kohta 137.

²⁴ Asia C-413/14 P, *Intel*, kohdat 138 ja 139. Esitetyt tekijät vastaavat pitkälti 102 tiedonannossa käsitellyjä tekijöitä, jotka komission mukaan ovat yleensä merkityksellisiä arvioitaessa sitä, johtaako menettely kilpailunvastaiseen markkinoiden sulkemiseen.

²⁵ 102 tiedonanto, kohdat 25-26.

tova tuote) ostavien asiakkaiden edellytetään ostavan määrävissä asemassa olevalta yritykseltä myös toisen tuotteen (ns. sidottu tuote). *Niputtamisella* puolestaan tarkoitetaan hinnoitteluun liittyvää menettelytapaa, jossa tuotteita tarjotaan yhdessä eli nippuna. Varsinaisen niputtamisen (ns. *pure bundling*) tapauksessa tuotteita myydään vain yhtenä kokonaisuutena. Sen sijaan sekaniputtamisesta tai pakettialennuksesta (ns. *mixed bundling* tai *multi-product rebate*) puhutaan, kun tuotteet ovat tarjolla myös erikseen, mutta niiden hinta erikseen ostettuna on korkeampi kuin niputettuina myytyjen tuotteiden yhteishinta.²⁶

40. OP:n asuntolainoja ja vahinkovakuutuksia ei ole sidottu yhteen, vaan OP tarjoaa sekä asuntolainoja että vahinkovakuutuksia erikseen. Menettelyä voidaan siten arvioida sekaniputtamisena tai pakettialennuksena (nippualennus), jossa asuntolainat ovat sitova hyödyke ja vahinkovakuutukset sidottu hyödyke. Komission mukaan pakettialennus voi olla kilpailunvastainen sidotun tai sitovan tuotteen markkinoilla, jos alennus on niin suuri, että yhtä tehokkaat kilpailijat, jotka tarjoavat vain joitakin nippuun kuuluvia tuotteita, eivät pysty kilpailemaan alennettua nippua vastaan.²⁷
41. Asiassa on siten arvioitava, muodostaako OP:n bonusjärjestelmän asuntolainoista kertyvä bonussumma niin suuren vahinkovakuutusten hintaan kohdistuvan alennuksen, että se johtaisi yhtä tehokkaiden kilpailijoiden poissulkeutumiseen vahinkovakuutusmarkkinoilta.
42. Toimenpidepyynnön mukaan OP:n tarjoamien vahinkovakuutusten tosiasiainen hinta alittaa niiden tuottamisesta aiheutuvat keskimääräiset vältettävissä olevat kustannukset. Näin ollen yhtä tehokas kilpailija ei voisi kannattavasti kilpailla OP:n kanssa vahinkovakuutuspalveluiden markkinoilla, vaan se joutuisi pitkällä aikavälillä poistumaan markkinoilta. Toimenpidepyynnön mukaan OP:n menettely johtaa vahinkovakuutusmarkkinoiden merkittävään sulkeutumiseen ja siihen, että alalla toimivat yritykset voivat tosiasiasa kilpailla vain erittäin pienestä osasta asiakkaita.²⁸
43. OP:n mukaan sen bonusohjelmalla ei ole kilpailua rajoittavia eikä erityisesti yhtä tehokkaiden kilpailijoiden poissulkeutumiseen johtavia vaikutuksia. Näkemyksensä tueksi OP on esittänyt laajaa taloustieteellistä todistusaineistoa, tarkemmin niin sanotun yhtä tehokkaan kilpailijan testin (AEC-testi, *as efficient competitor*). AEC-testillä tarkoitetaan määrävissä asemassa olevan yrityksen omiin tuottoihin ja kustannuksiin perustuvaa laskelmaa siitä, ovatko sen tuotot kustannuksia suuremmat. AEC-testin tarkoituksena on arvioida, pystyykö määrävissä asemassa

²⁶ 102 tiedonanto, kohta 48.

²⁷ 102 tiedonanto, kohta 59.

²⁸ Toimenpidepyyntö 10.8.2015, kohdat 3 ja 11.

olevan yrityksen kanssa yhtä tehokas kilpailija toimimaan markkinoilla kannattavasti.

44. OP:n kassavirtamenetelmään²⁹ perustuvassa AEC-testissä on verrattu OP:n tuottoja ja kustannuksia asiakastasolla yli asiakassuhteiden odotetun keston. Asiakkaiden vakuutusmaksuihin käyttämät bonukset on sisällytetty testissä täysimääräisesti OP:n kustannuksiksi. Testin perusteella OP:n vahinkovakuutusasiakkaat ovat odotusarvoisesti keskimäärin voitollisia, mikä OP:n mukaan osoittaa, että bonusohjelma ei estä yhtä tehokasta kilpailijaa kilpailemasta OP:n koko asiakaskunnasta.³⁰
45. OP:n mukaan potentiaalista poissuljentavaikutusta tulisi arvioida ensisijaisesti tarkastelemalla OP:n koko vahinkovakuutuskantaa. OP:n mukaan kaikilla Suomessa toimivilla vakuutusyhtiöillä on käytännössä identtinen tuotevalikoima, minkä vuoksi myös yhtä tehokkaan kilpailijan testissä tulisi olettaa, että yhtä tehokas kilpailija pystyy kilpailemaan OP:n koko asiakaskunnasta.³¹ Sekä OP:n yhtä tehokkaan kilpailijan testi että KKV:n suorittamat jäljempänä kuvatut testit viittaavat siihen, että OP:n vahinkovakuutusasiakkaiden joukko on ollut kokonaisuutena arvioiden kannattava koko tarkastelujakson. Toisin sanoen KKV:n alustavan arvion mukaan OP:n hinnoittelu läpäisisi yhtä tehokkaan kilpailijan testin, mikäli se suoritettaisiin OP:n esittämällä tavalla.
46. KKV katsoo kuitenkin, että koska vahinkovakuutusmarkkinoita luonnehtii jäljempänä kuvatuksi voimakas hintadiskriminaatio, potentiaalista poissuljentavaikutusta tulee tarkastella asiakasryhmittäin eikä koko asiakasportfolion tasolla. Vaikka hinnoittelu koko asiakasportfoliossa olisikin voitollista, tiettyjen asiakasryhmien osalta kustannukset voivat ylittää hinnat. Tällöin yhtä tehokkaan kilpailijan ei kannattaisi kilpailla niistä asiakasryhmistä, joiden voittamiseksi sen tulisi tarjota odotettavissa olevat kustannukset alittavaa hintaa. Siten vaikka yhtä tehokkaalla kilpailijalla oletettaisiin olevan yhtä laaja tuoteportfolio kuin OP:lla, OP:n soveltama bonusohjelmaan perustuva nippualennus voisi johtaa tiettyjen asiakasryhmien poissulkeutumiseen yhtä tehokkaalta kilpailijalta ja siten rajoittaa tämän mahdollisuuksia tehokkaaseen kilpailuun.
47. Mahdollisen poissuljentavaikutuksen arvioimiseksi KKV on suorittanut asiassa oman yhtä tehokkaan kilpailijan testinsä, joka keskittyy asuntolainallisten bonusasiakkaiden kannattavuuden arvioimiseen vahinkovakuutusmarkkinoilla. KKV:n laskennallinen malli eroaa toteutustavaltaan merkittävästi OP:n mallista, jonka avulla ei voida tarkastella erikseen asuntolainallisten bonusasiakkaiden kannattavuutta. Testin perusteella virasto on arvioinut, sulkeeko OP:n bonusjärjestelmä asuntolainallisia

²⁹ Ks. tarkemmin kohta 51.

³⁰ OP Ryhmän lisäselvitys KKV:lle 19.10.2016. Compass Lexecon, "A rigorous implementation of the as-efficient competitor price-cost test to OP Group's non-life insurance products", 17.10.2016.

³¹ OP:n lisäselvitys KKV:lle 3.4.2018.

bonusasiakkaita yhtä tehokkaalta kilpailijalta vahinkovakuutusmarkkinoilla, ja kuinka suuri on tällaisten mahdollisesti poissulkeutuvien asiakkaiden osuus koko markkinasta. KKV:n analyysia kuvataan jäljempänä yksityiskohtaisesti.

6.3.2.2 KKV:n yhtä tehokkaan kilpailijan testi

Vahinkovakuutusmarkkinoiden erityispiirteiden huomioiminen

48. Arvioitaessa sitä, onko OP:n hinnoittelu ollut kustannukset alittavaa, on otettava huomioon useita sekä vahinkovakuutusmarkkinoiden että arvioidavan menettelyn erityispiirteitä. Ensinnäkin asiakassuhteet vahinkovakuutusmarkkinoilla ovat tyypillisesti pitkäkestoisia. Kilpaillessaan tietystä asiakkaasta vakuutusyhtiöt eivät kiinnitä huomiota ainoastaan yhden vakuutuskauden tuottoihin ja kustannuksiin, vaan arvioivat asiakkaan kannattavuutta yli asiakassuhteen odotetun keston. Näin ollen myös yhtä tehokkaan kilpailijan testin on otettava huomioon se, että vakuutusyhtiöiden saattaa olla kannattavaa hinnoitella aluksi edullisesti ja jopa alle kustannusten sellaisille asiakkaille, joiden tulevien tuottojen odotettu arvo ylittää tulevat odotetut kustannukset.
49. Toiseksi sekä asiakaskohtaisiin tuottoihin että kustannuksiin liittyy suurta epävarmuutta. Kilpaillessaan asiakkaasta vahinkovakuutusyhtiöllä ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka suureksi kyseiseen asiakkaaseen liittyvä liikevaihto tulee muodostumaan, eikä varsinkaan siitä, kuinka paljon kyseinen asiakas tulee aiheuttamaan kustannuksia maksettujen vakuutuskorvausten muodossa. Vakuutusyhtiöiden hinnoittelu perustuu asiakkaan havaittavissa oleviin ominaisuuksiin, joiden perusteella ne pystyvät ennustamaan asiakkaan tulevaa kannattavuutta. Tällaisten havaittavien ominaisuuksien perusteella asiakkaita voidaan jakaa ryhmiin. Myös KKV:n yhtä tehokkaan kilpailijan testissä asiakaskohtaista kannattavuutta koskevan arviointitavan on perustuttava tietoon, joka vakuutusyhtiöllä on käytettävissään näiden kilpaillessa asiakkaasta.
50. Kolmas vahinkovakuutusmarkkinoiden erityispiirre, joka on huomioitava yhtä tehokkaan kilpailijan testissä, on jo edellä epävarmuuden yhteydessä viitattu asiakasryhmäkohtainen hinnoittelu eli niin sanottu kolmannen asteen hintadiskriminaatio. Koska hinnoittelu on asiakasryhmäkohtaista, on mahdollista, että määräävässä asemassa olevan yrityksen hinnat alittavat kustannukset tiettyjen asiakasryhmien osalta, mutta ylittävät ne toisissa asiakasryhmissä. Vaikka hinnoittelu olisi kokonaisuutena arvioituna kustannukset ylittävää, menettely saattaa poissulkea yhtä tehokkaan kilpailijan niin merkittävästä osasta markkinaa, ettei se pysty kilpailemaan tehokkaasti määräävässä asemassa olevan yrityksen kanssa.

Asiakassuhteiden odotetun keston huomioiminen

51. Yhtä tehokkaan kilpailijan testi voidaan suorittaa tarkastelemalla määrävässä asemassa olevan yrityksen historiallisia toteutuneita tuottoja ja kustannuksia tai niin sanotun kassavirtalaskelman eli *discounted cash flow* (DCF) -analyysin perusteella. Historiallisessa tarkastelussa yrityksen tuottoja ja kustannuksia verrataan toisiinsa yli tietyn menneisyyteen sijoittuvan ajanjakson, joko koko ajanjaksolla tai esimerkiksi vuositasolla (ns. period-by-period -testi). Kassavirtalaskelmaan perustuva analyysi puolestaan edellyttää yrityksen tulevien tuotto- ja kustannusvirtojen ennustamista sekä virtojen muuttamista nykyarvoiksi diskonttaustekijän avulla.
52. Sekä vahinkovakuutusmarkkinoihin yleisesti että arvioituun menettelyyn liittyy aiemmin kuvatusti piirteitä, joiden vuoksi asiassa on KKV:n näkemyksen mukaan perusteltua selvittää, pystyykö yhtä tehokas kilpailija kattamaan kustannuksensa yli asiakassuhteen odotetun kestoajan. Asiakassuhteet ovat lähtökohtaisesti pitkäkestoisia ja asiakkaaseen liittyvät tuotot ja kustannukset vaihtelevat eri aikoina. Esimerkiksi nuorena aikuisena asiakkaaksi tulevan henkilön vakuutussalkun koon voidaan olettaa ajan kuluessa keskimäärin kasvavan ainakin tiettyyn ikään asti. Myös vakuutusyhtiöt itse arvioivat viraston saamien tietojen mukaan asiakassuhteiden kannattavuutta yli ajan. Lisäksi on huomioitava, että arvioitavassa menettelyssä OP:n asuntolaina kerryttää bonuksia suhteessa lainapääomaan, joten asuntolainaan liittyvät bonukset puolestaan pienenevät lainapääoman alentuessa.
53. Kuten jäljempänä yksityiskohtaisemmin kuvaillaan, KKV on arvioinut OP:n hinnoittelua sekä asiakassuhteiden odotettuun keston perustuvan kassavirtalaskelman että historiallisen tarkastelun avulla.³² Vahinkovakuutusmarkkinoiden ja arvioitavan menettelyn erityispiirteiden vuoksi virasto pitää kassavirtalaskelmaan perustuvaa malliaan luotettavimpana mallina hinta-kustannustestien suorittamiseen. KKV toteaa kuitenkin, että ero viraston kassavirtamallin ja historialliseen lähestymistapaan perustuvien tulosten välillä on vähäinen.

Arvioinnissa käytetty asiakasryhmittely

54. KKV:n suorittamissa yhtä tehokkaan kilpailijan testeissä kannattavuutta on arvioitu asiakastasolla. Varsinaista poissuljentavaikutusta on kuitenkin tarkasteltu asiakasryhmien tasolla. KKV:n näkemyksen mukaan ryhmäkohtainen tarkastelu on välttämätöntä, sillä vakuutusyhtiöiden hinnoittelu perustuu edellä kuvatusti asiakkaiden odotettuun kannattavuuteen. Yhtiöiden arvioidessa asiakkaan kannattavuutta *ex ante*, niillä

³² KKV:n alla kuvatussa kassavirtamenetelmään perustuvassa simulaatiomallissa asiakassuhteen maksimikeskiksi on oletettu 20 vuotta. Koska osa OP:n asiakassuhteista on tätä pitempiä, oletus johtaa todennäköisesti asiakassuhteiden keskimääräisen keston lievään aliarvioimiseen. Koska yli 20 vuoden päästä toteutuvien voittojen ja tappioiden nykyarvo on kuitenkin vähäinen suhteessa aiemmin toteutuviin voittoihin ja tappioihin, rajauksen merkitys tuloksiin on käytännössä vähäinen.

ei ole varmuutta asiakkaaseen liittyvistä tulo- ja kustannusvirroista, vaan hinnoittelun on perustuttava asiakkaan havaittaviin ominaisuuksiin. Koska hinnoittelun kannalta tällaisia olennaisia havaittavissa olevia ominaisuuksia on rajallinen määrä, asiakkaat voidaan jakaa näiden ominaisuuksien perusteella ryhmiin. Asiakkaiden odotettu kannattavuus ja siten myös vakuutusyhtiön hinnoittelu vaihtelevat ryhmittäin.

55. KKV on laskenut yhtä tehokkaan kilpailijan testeissään kuhunkin OP:n asiakkaaseen liittyvän odotetun (kassavirtamalli) tai toteutuneen (historiallinen tarkastelu) voiton. Kukin asiakas on allokoitu havaittujen ominaisuuksiensa perusteella tiettyyn asiakasryhmään, jonka odotetun kannattavuuden virasto on laskenut yksilötason voittojen keskiarvona³³. Mikäli ryhmän keskimääräinen voitto on ollut negatiivinen, koko ryhmä on katsottu yhtä tehokkaan kilpailijan kannalta kannattamattomaksi ja sisällytetty OP:n menettelyn johdosta markkinoilta poissuljettujen asiakkaiden joukkoon.

Analyysin rajaaminen asuntolainallisiin bonusasiakkaisiin

56. Kuten edellä on käsitelty, arvioitavana oleva menettely eli OP:n bonusohjelmaan liittyvä nippualennus kohdistuu asiakkaisiin, jotka käyttävät vähittäispankkipalveluista ansaitsemiaan bonuksia vahinkovakuutusten ostamiseen. OP:n mahdollista määräävää markkina-asemaa on edellä kuvatusti perusteltua tarkastella asuntolainamarkkinoilla. Näin ollen KKV:n yhtä tehokkaan kilpailijan testi keskittyy OP:n asuntolainallisiin bonusasiakkaisiin. Testeissä huomioitu nippualennus, eli käytännössä vakuutusmaksuihin käytetty bonussumma, sisältää kuitenkin kaikki vakuutusmaksuihin kohdistetut bonukset riippumatta siitä, mistä palveluista kyseiset bonukset ovat kertyneet. Edellä esitetyt arvioinnin lähtökohdat huomioiden KKV on pitänyt perusteltuna arvioida menettelyn aiheuttamaa mahdollista poissuljentavaikutusta tältä osin OP:n kannalta ankarimmalla mahdollisella tavalla.
57. Vain osa OP:n vahinkovakuutusasiakkaista kuuluu bonusohjelmaan. Esimerkiksi vuonna 2014 [...] ³⁴ % OP:n vahinkovakuutusasiakkaista oli myös bonusasiakkaita. Näistä bonusohjelmaan kuuluvista vakuutusasiakkaista noin [...] prosentilla oli OP:n asuntolaina ³⁵. Kaiken kaikkiaan mahdollisesti yhtä tehokkaalta kilpailijalta OP:n arvioidun menettelyn

³³ Asiakasryhmät on muodostettu KKV:n kassavirtalaskelmaan perustuvassa mallissa seuraavien muuttujien perusteella: ikäluokka, elinkaariluokka, asiakkaan kuuluminen asuntolainallisiin bonusasiakkaisiin, indikaattorimuuttuja Uudenmaan alueella asuville asiakkaille sekä indikaattorimuuttujat (0 = asiakkaalla ei ole vakuutusta kyseisestä luokasta, 1 = asiakkaalla on vakuutus kyseisestä luokasta) ajoneuvovakuutukselle, henkilövakuutukselle, matkavakuutukselle ja omaisuusvakuutukselle. Kaiken kaikkiaan mallissa on yhteensä 1713 asiakasryhmää.

³⁴ Hakasulkeilla merkityistä kohdista tarkka tieto on poistettu liikesalaisuutena.

³⁵ Sen sijaan noin [...] % OP:n vahinkovakuutusasiakkaista, joilla oli vuonna 2014 asuntolaina, kuului myös bonusohjelmaan.

johdosta poissulkeutuvien asiakkaiden piiriin kuului vuonna 2014 siten noin [15-25] prosenttia ja vuonna 2017 noin [20-30] prosenttia OP:n vahinkovakuutusasiakkaista, sekä vuonna 2017 noin [25-35] prosenttia vakuutusmaksutulosta. Vahinkovakuutusmarkkinoiden kokoon suhteutettuna tämä tarkoittaa vuonna 2017 asiakkaiden määrän perusteella laskettuna noin [5-10] prosenttia ja maksutulon perusteella laskettuna noin [5-10] prosentin osuutta. KKV:n yhtä tehokkaan kilpailijan testien tarkoituksena on edellä kuvatusti ollut arvioida, kuinka suuri osuus tästä asiakasjoukosta on potentiaalisesti poissulkeutunut yhtä tehokkaalta kilpailijalta.

58. Toimenpidepyynnön tekijä on esittänyt, että menettelyn asiakaspeiton arvioinnissa tulisi ottaa huomioon myös ne OP:n vähittäispankkipalveluita käyttävät ja bonusohjelmaan kuuluvat asiakkaat, joilla ei ole asuntolainaa.³⁶ Edellä mainittujen vuoden 2014 tietojen perusteella menettely voisi tällöin ulottua suurimmillaan noin [35-45] prosenttiin OP:n vahinkovakuutusasiakkaista.³⁷
59. KKV:n arvion mukaan muita kuin OP:n asuntolainallisia bonusasiakkaita ei tule sisällyttää arvioon menettelyn asiakaspeitosta. Vaikka KKV ei edellä kuvatusti ota lopullista kantaa OP:n määräävään markkina-asemaan, se katsoo, että mahdollista määräävää asemaa tulee arvioida nimenomaan asuntolainojen markkinoilla eikä laajemmin vähittäispankkimarkkinoilla. Nippuhinnoittelu voidaan katsoa määräävän markkina-aseman väärinkäytöksi vain, mikäli väärinkäytöstä epäillyllä yrityksellä on määräävä markkina-asema sitovan hyödykkeen markkinoilla.

Analyyssissa käytetty aineisto

60. KKV on hyödyntänyt yhtä tehokkaan kilpailijan testeissään OP:n vahinkovakuutusasiakkaita koskevaa tilastoaineistoa, joka sisältää tietoja kaikista OP:n vahinkovakuutusasiakkaista vuositasolla ajanjaksolla 2010 - 2014. Aineisto sisältää muun muassa tiedon asiakkaan ostamista vakuutuksista vakuutuslajitasolla sekä eri vakuutuslajeihin liittyvän maksutulon ja vakuutuskorvaukset. Lisäksi aineisto sisältää asiakkaan taustaominaisuuksia kuvaavia muuttujia, kuten asiakkaan ikäluokan sekä elinkaari luokan. Elinkaari luokka on OP:n luoma muuttuja, joka ryhmittelee asiakkaita näiden iän ja samaan kotitalouteen kuuluvien muiden henkilöiden iän perusteella. Aineisto sisältää myös tiedot siitä, kuuluiko asiakas OP:n bonusohjelmaan ja kuinka paljon bonuksia asiakas

³⁶ Ifin lausunto 10.8.2018, liite 1: "E.CA Economics – Remaining questions and observations on the application of the AEC Test".

³⁷ Tässä esitetty arvio perustuu oletukseen, jonka mukaan kaikki OP Ryhmän bonusohjelmaan kuuluvat vahinkovakuutusasiakkaat käyttävät myös OP Ryhmän vähittäispankkipalveluita. Arvio yliarvioi menettelyn potentiaalista laajuutta, mikäli osa bonusohjelmaan kuuluvista asiakkaista ei käytä lainkaan OP Ryhmän vähittäispankkipalveluita.

käytti vahinkovakuutusten maksamiseen. Aineistoon on yhdistetty tieto asiakkaan mahdollisen asuntolainan suuruudesta.

KKV:n ns. kvasi-simulaatiomallin kuvaus

61. Edellä esitettyjen ja arvioinnin kannalta keskeisten seikkojen huomioimiseksi KKV on kehittänyt oman mallinsa yhtä tehokkaan kilpailijan testin suorittamiseksi. Tämän niin sanotun *kvasi-simulaatiomallin* lähtökohdista voidaan ajatella havaintoa, jonka mukaan ihanteellisoin tapa OP:n menettelyn arvioimiseksi olisi tarkastella eri asiakasryhmien kannattavuutta historiallisesti yli asiakassuhteiden koko kestoajan. Käytännössä tällaisen testin toteuttaminen yksinomaan historiallisen ja toteutuneisiin tietoihin pohjautuvan aineiston avulla on kuitenkin mahdotonta, sillä OP:n bonusohjelma on nyky muodossaan alkanut vasta vuonna 2011. Lisäksi liian pitkän historiallisen ajanjakson käyttäminen olisi ongelmallista, sillä useiden vuosien takaiset markkinaolosuhteet eivät todennäköisesti riittävällä tavalla vastaa nykyisiä olosuhteita.
62. Kvasi-simulaatio on yhdistelmä historiallisen aineiston käyttöä ja simulaatiota. Malli luo yksittäiselle asiakkaalle maksimissaan 20 vuoden mittaisen elinkaaren yhdistelemällä eri asiakkaiden historiallisia asiakastietoja. Menetelmä on parhaiten kuvattavissa keskittymällä tiettyyn asiakkaaseen, jota kutsutaan tässä asiakkaaksi A. Mallissa seurataan vahinkovakuutusasiakkaiden valintoja ja kannattavuutta yksilötasolla ensin toteutuneiden historiallisten tietojen perusteella vuodesta 2010 vuoteen 2014.
63. Mikäli asiakas A on pysynyt OP:n vahinkovakuutusasiakkaana vuoteen 2014, kvasi-simulaatiomalli yhdistää hänet toiseen asiakkaaseen (B), joka oli läsnä aineistossa vuonna 2010, ja joka vastasi vuonna 2010 ominaisuuksiltaan asiakkaan A ominaisuuksia vuonna 2014.³⁸ Koska aineistossa on tyypillisesti useita asiakkaita, joiden ominaisuudet historiallisen jakson alussa vastasivat asiakkaan A ominaisuuksia jakson lopussa, sopiva pari (asiakas B) valitaan satunnaisesti kaikkien mahdollisten asiakkaiden joukosta.³⁹ Simulaation alussa vuonna 2010 asiakkaat jakautuvat yhdistämisessä käytettyjen ominaisuuksiensa perusteella 8560 eri ryhmään.⁴⁰

³⁸ Yhdistämisessä käytetyt asiakkaan ominaisuudet ovat asiakkaan ikäluokka, elinkaari luokka, asuntolainan pääoma, bonuksilla katettujen vakuutusmaksujen osuus asiakkaan yhteenlasketuista vakuutusmaksuista, sekä tieto siitä, oliko asiakkaalla ajoneuvo-, henkilö-, matka- tai omaisuusvakuutuksia (indikaattorimuuttujat, jotka saavat joko arvon 0 tai 1 riippuen siitä, oliko asiakkaalla kyseisen vakuutusluokan vakuutusta).

³⁹ Vastinparin valinta perustuu vetoon tasajakaumasta. Tämä tarkoittaa sitä, että todennäköisyys, jolla tietty A:ta ominaisuuksiltaan vastaava asiakas tulee valituksi asiakas B:ksi, on sama kaikille kandidaateille.

⁴⁰ Yhdistämisessä käytetty ryhmäjako eroaa poissuljentavaikutuksen arvioimiseksi käytetystä ryhmittelystä. Yhdistämisessä käytetty luokittelu oli liian yksityiskohtainen poissuljentavaikutuksen laskemisessa käytettyyn, asiakkaiden ex ante -kannattavuuteen liittyvään ryhmittelyyn.

64. Asiakkaan B havaittu historia vuosina 2010-2014 liitetään osaksi asiakkaan A simuloitua elinkaarta. Mikäli asiakas B pysyi OP:n asiakkaana vuoteen 2014 saakka, malli myös etsii asiakkaalle B vastineen (asiakas C), joka vastasi vuonna 2010 ominaisuuksiltaan asiakkaan B ominaisuuksia vuonna 2014. Asiakas C:n jälkeen simuloituu elinkaareen lisätään vielä kaksi asiakashistoriaa (asiakkaat D ja E). Koska jokainen asiakashistoria on mallissa enimmillään neljän vuoden mittainen, simuloitu kokonaiselinkaari on enimmillään 20 vuoden pituinen.⁴¹
65. Mikäli asiakas A tai mikä tahansa asiakkaaseen A liitetyistä pareista on poistunut historiallisesta aineistosta ennen vuotta 2014 (eli tyypillisesti vaihtanut vakuutusyhtiötä vuosien 2010-2014 aikana), asiakkaan A simuloitu elinkaari päättyy kyseiseen vuoteen.⁴² Kvasi-simulaatio tuottaa realistisen jakauman eri pituisia elinkaaria.
66. Kvasi-simulaatio toistaa edellä kuvatun laskelman jokaiselle OP:n vakuutusasiakkaalle useita kertoja. Ajamalla simulaatio monta kertaa nettonykyarvoisista voitoista voidaan muodostaa jakauma, josta voidaan laskea keskiarvo ja keskiarvon luottamusväli. Myöhemmin raportoidut tulokset perustuvat simulaatioiden keskiarvoon.
- Vuositason testi ja viiden vuoden toteutuneeseen aineistoon perustuva testi*
67. KKV on suorittanut edellä kuvatun kvasisimulaatiomallin lisäksi tavanomaisen vuositason AEC-testin sekä testin, joka perustuu asiakkaiden keskimääräiseen kannattavuuteen vuosina 2010-14. Toisin kuin kvasisimulaatiomalli, joka pyrkii luomaan kuvauksen OP:n vahinkovakuutusasiakkaiden kannattavuuden kehityksestä tulevina vuosina, vuositason testi ja viiden vuoden testi perustuvat taaksepäin suuntautuvaan tarkastelutapaan.
68. Vuositason mallissa KKV on laskenut ensin asiakkaan vuositason toteutuneen voiton jokaiselle vuodelle 2010-14 ja arvioinut sen jälkeen edellä kvasi-simulaatiomallin yhteydessä kuvatulla tavalla asiakkaiden ex ante-kannattavuutta jakamalla asiakkaat ryhmiin ja laskemalla asiakasryhmien keskimääräisen vuotuisen kannattavuuden vuosina 2010-14.⁴³ Viiden vuoden testissä virasto on laskenut kunkin vuonna 2010 asiakasaineistossa esiintyneen asiakkaan nykyarvoisen voiton tämän koko

⁴¹ Käytetyt asiakshistoriat vuosilta 2010-2014 ovat viiden vuoden mittaisia. Jakson viimeistä vuotta ei kuitenkaan sisällytetä osaksi simuloitua elinkaarta, koska tällöin asiakkaan ominaisuudet pysyisivät muuttumattomina elinkaaren vuosina 5 (asiakas A vuonna 2014) ja 6 (asiakas B vuonna 2010).

⁴² Myös siinä tapauksessa, että tarkastellun asiakkaan tila vuonna 2014 on sellainen, ettei asiakkaalle ole löydetävissä aineistosta ominaisuuksiltaan identtistä paria vuodelta 2010, simuloitu elinkaari loppuu kyseisen asiakkaan tilanteeseen vuonna 2014. Tällaisten tapausten lukumäärä on kuitenkin hyvin pieni, eikä ongelman kuvatulla ratkaisutavalla siten ole vaikutusta analyysin lopputulokseen.

⁴³ Vuositason tarkasteluun sisällytettiin kaikki aineistossa esiintyneet asiakkaat. Viiden vuoden mallissa analyysi rajattiin asiakkaisiin, jotka olivat läsnä aineistossa vuonna 2010.

havaitun asiakasuran ajalta vuosilta 2010-14 ja suorittanut vastaavan ryhmäkohtaisen tarkastelun. Viiden vuoden testiä voidaan pitää eräänlaisena vuositason tarkastelun ja kvasi-simulaatiomallin välimuotona. Kuten kvasi-simulaatiomallissa, asiakas, joka on esimerkiksi asiakas-suhteensa alussa tappiollinen, saattaa muuttua viiden vuoden tarkastelussa voitolliseksi.

69. Sekä vuositason testissä että viiden vuoden historiallisessa testissä asiakaskohtainen kannattavuus lasketaan vuositasolla samalla tapaa kuin kvasi-simulaatiomallissa. Malleja erottaa toisistaan lähinnä vain tarkastellun ajanjakson pituus. Tarkastelujakson pituudella on vaikutusta myös jäljempänä kuvatun vakavaraisuuspääoman ylläpidosta aiheutuvan kustannuksen laskemiseen.

Analyysissa käytetyt kustannukset, investointituotot ja diskonttaus korko

70. Edellä kuvattujen yhtä tehokkaan kilpailijoiden testien suorittaminen edellyttää useita päätöksiä malleissa käytettävistä parametriarvoista. Keskeisiä mallinnusvalintoja ovat kustannuksiin liittyvät määritelmät, sijoitustoiminnan tuotot, diskonttauskoron suuruus, vakavaraisuuspääoman ylläpidosta aiheutuva kustannus, kvasisimulaatiomallissa käytetyn aikahorisontin pituus sekä *ex ante* -kannattavuuden arvioinnissa käytetty asiakkaiden ryhmittelytapa.
71. Sekä OP että toimenpidepyynnön tekijä ovat esittäneet mallinnusvalinnoista omat, usein toisistaan poikkeavat näkemyksensä. KKV on arvioinut väitteitä kriittisesti ja rajannut tarkastelunsa realistisina pitämiinsä mallinnusvalintoihin ja parametriarvoihin. Viraston jäljempänä esitetyt päätulokset perustuvat viraston parhaisiin arvioihin mallissa käytetyistä taustaoletuksista ja parametreista (skenaario A). Koska valintoihin liittyy kuitenkin aitoa epävarmuutta, virasto on suorittanut myös useita vaihtoehtoisia tarkasteluja (ns. herkkyysanalyysi). Tässä päätöksessä kyseinen herkkyysanalyysi on tiivistetty kahteen vaihtoehtoiseen skenaarioon, joista toisen (skenaario B) voidaan ajatella vastaavan viraston arvon mukaan OP Ryhmän näkökulmasta kaikkein sallivinta ja toisen (skenaario C) kaikkein ankarinta arviointitapaa. Eri skenaarioissa käytetyt parametriarvot on esitetty jäljempänä tiivistetysti taulukossa 1.
72. Yksi AEC-mallien keskeisistä parametreista on liikekustannuksista käytetty kustannussuure. Kustannusten vertailuarvot, joita komissio 102 tiedonannon mukaan todennäköisesti käyttää, ovat keskimääräiset vältettävissä olevat kustannukset (*average avoidable cost, AAC*) ja pitkän aikavälin keskimääräiset lisäkustannukset (*long-run average incremental cost, LRAIC*).⁴⁴ LRAIC-kustannukset ovat yleensä keskimääräisiä

⁴⁴ 102 tiedonanto, kohta 26. Pitkän aikavälin keskimääräiset lisäkustannukset ovat yleensä keskimääräisiä vältettävissä olevia kustannuksia suuremmat, koska toisin kuin jälkimmäiset (jotka sisältävät kiinteät kustannukset

vältettävissä olevia kustannuksia suuremmat, minkä vuoksi niiden käyttäminen testissä johtaa alhaisempaan puuttumiskynnnykseen.

73. KKV on käyttänyt AEC-testeissään pitkän aikavälin keskimääräisiä lisäkustannuksia (LRAIC), koska arvioitu menettely on pitkäkestoinen alhaisesta asiakasvaihtuvuudesta johtuen. Pitkän aikavälin lisäkustannuksiin on oletettu sisältyviksi kaikissa KKV:n tarkastelemissa skenaarioissa OP:n vahinkovakuutustoiminnan kaikki liikekulut sekä vakuutuskorvaukset. Liikekulut allokoitiin yksilötason aineistossa asiakkaiden välille asiakaskohtaisen maksutulon perusteella.
74. Vahinkovakuutusyhtiöiden tuloslaskelman eriin kuuluvat myös jälleenvakuuttajien osuus maksutulosta ja korvauksista, varausten muutos tulevaisuuteen kohdistuvissa vakuutusmaksuissa ja korvauksissa sekä korvausten käsittelykustannukset. OP:n mukaan kyseiset kustannuserät tulisi ottaa huomioon vain arvioitaessa koko asiakaskunnan kannattavuutta, mutta ei silloin, kun AEC-testi kohdennetaan tiettyyn osajoukkoon, kuten asuntolainallisiin bonusasiakkaisiin.⁴⁵ OP:n näkemyksen perusteella kyseiset kustannuserät heijastavat OP:n koko asiakaskunnan riskipitoisuutta, eivätkä ole siten mihinkään tiettyyn asiakasryhmään liitettäviä lisäkustannuksia. KKV:n tarkastelemissa skenaarioissa A ja C kyseiset erät on sisällytetty kustannuksiin ja allokoitu asiakkaiden kesken maksutulon suhteessa. Sisällyttämällä kustannuserät päämallinsa (skenaario A) KKV on noudattanut OP:n kannalta ankarampaa lähestymistapaa menettelyn suurimman mahdollisen poissulkeutumisosuuden havaitsemiseksi. Skenaariossa B edellä mainittuja kustannuseriä ei ole huomioitu.
75. Toinen keskeinen AEC-testien parametrivalinnoissa huomioitava tekijä on sijoitustoiminnan tuotot. Vahinkovakuutustoiminnassa vakuutusmaksut kerätään etukäteen ja varat sijoitetaan tulevien korvausten maksamista varten. Sijoitustoiminnan tuottoosentilla on merkittävä vaikutus AEC-testien lopputulokseen. Koska AEC-testit perustuvat asiakkaiden odotettujen tulojen ja kustannusten vertailuun, myös testissä huomioitavan sijoitustoiminnan tuottoasteen tulee perustua KKV:n näkemyksen mukaan sijoitushetkellä vallinneeseen tuotto-odotukseen eikä jälkikäteen havaittuun toteutuneeseen tuottoon.
76. OP:n mukaan testeissä tulisi soveltaa sen keskimääräistä sijoitustoiminnan tuottoosenttia, joka oli vuosina 2010-14 noin [...] prosenttia maksutulosta. Toimenpidepyynnön tekijän mukaan kyseisellä ajanjaksolla toteutuneiden poikkeuksellisten korkeiden tuottojen huomioiminen testissä yliarvioi odotettuja tuottoja, ja realistisempi arvio odotetuista

vain, jos ne ovat kertyneet tarkastelujakson aikana), ne sisältävät tuotekohtaiset kiinteät kustannukset, jotka ovat kertyneet ennen väitetyä määräävän aseman väärinkäytön kattamaa ajanjaksoa.

⁴⁵ Compass Lexecon. Difference between the results of the CL model and the quasi-simulation model. 15.11.2017.

tuotoista saataisiin tarkastelemalla historiallisia joukkovelkakirjatuottoja. Nämä olivat selvästi alhaisempia kuin OP:n toteutunut tuottotaso.

77. KKV:n arvion mukaan toteutuneiden tuottojen käyttö todennäköisesti yliarvioi tuottoja, joita OP pystyi realistisesti odottamaan tarkastelujaksolla. Toisaalta toimenpidepyynnön tekijän väite, jonka mukaan odotettu tuottotaso olisi vastannut valtion joukkovelkakirjojen tuottoa, on myös epäuskottava, koska vahinkovakuutusyhtiöt pystyvät sijoittamaan myös korkeamman tuotto-odotuksen kohteisiin. Lisäksi koska tarkastelujakso on viiden vuoden mittainen, on todennäköistä, että OP on päivittänyt odotuksiaan tuottotasosta ylöspäin tarkastelujakson myöhempinä vuosina. KKV:n arvion mukana realistinen AEC-mallissa käytettävä tuotto-prosentti OP:n sijoitustoiminnalle on todennäköisesti sen ja toimenpidepyynnön tekijän esittämien arvioiden välissä.
78. Viraston päämallissa (skenaario A) huomioidut sijoitustoiminnan tuotot vastaavat noin [...] OP:n toteutuneista sijoitustoiminnan tuotoista, ja ovat 5 prosenttia maksutulosta. Skenaarion B tuottoaste on 6 prosenttia ja skenaarion C 4 prosenttia maksutulosta. Sijoitustoiminnan tuotot on allokoitu asiakkaiden kesken kertomalla asiakaskohtaiset maksutulot edellä luetelluilla prosentiosuuksilla.
79. KKV:n kassavirtalaskelmiin perustuvien AEC-testien, eli kvasi-simulaatiomallin sekä viiden vuoden historialliseen aineistoon perustuvan mallin, suorittaminen edellyttää oletusta diskonttauskoron suuruudesta. Diskonttauskorko edustaa malleissa yhtä tehokkaan kilpailijan pääoman vaihtoehtoiskustannusta. Alhaisempi diskonttauskorko antaa enemmän painoa tulevaisuudessa toteutuville voitoille ja tappioille. Koska asiakaskohtainen kannattavuus voi vaihdella yli ajan tappioiden ja voittojen välillä, diskonttauskoron suuruuden vaikutusta analyysin päätulokseen, eli bonusten vuoksi poissulkeutuvien asiakkaiden lukumäärään, ei voida päätellä ennalta.⁴⁶
80. OP:n mukaan diskonttauskorkona tulisi soveltaa 8 prosentin vuotuista korkoa. Arvio perustuu kansainväliseen selvitykseen finanssialan keskimääräisestä pääoman painotetusta keskimuunnoksesta (*weighted average cost of capital, WACC*).⁴⁷ Toimenpidepyynnön tekijän mukaan arvion tulisi perustua koko finanssialan sijasta vakuutusyhtiöiden keskimääräiseen WACC-tasoon, joka sen mukaan oli tarkastelujaksolla 9-

⁴⁶ Sen lisäksi, että diskonttauskorko vaikuttaa asiakaskohtaisten voittojen ja tappioiden nykyarvoihin, se vaikuttaa myös jäljempänä tarkemmin kuvatun vakavaraisuuspääoman ylläpidosta aiheutuvaan kustannukseen. Vakavaraisuuspääomaan liittyvä kustannus on sitä suurempi, mitä korkeampaa diskonttauskorkoa laskelmissa käytetään.

⁴⁷ KPMG (2014), ”Cost of Capital Study 2014: Consideration, equivalence and sharing of risk”. Ks. OP:n/Compass Lexeconin raportti 17.10.2016, ”A rigorous implementation of the as-efficient competitor price-cost test to OP Group’s non-life insurance products”.

10 prosenttia. KKV on käyttänyt skenaariossa A 9 prosentin, skenaariossa B 8 prosentin ja skenaariossa C 10 prosentin korkoa.

81. Myös vahinkovakuutusyhtiöiden velvollisuus ylläpitää vakavaraisuuspääomaa vaikuttaa kannattavuuden arviointiin. Vakavaraisuuspääoma-vaatimuksen tarkoituksena on varmistaa, että vakuutusyhtiö pystyy suurella todennäköisyydellä täyttämään vakuutettuja etuja koskevat velvoitteensa.⁴⁸ Käytännössä vaatimus vakavaraisuuspääoman määrään liittyen tarkoittaa, että vahinkovakuutusyhtiöllä on oltava riittävä vakavaraisuuspääoma myymiensä vakuutusten odotettujen vahinkojen kattamiseksi. Yhtiö voi sijoittaa tiettyyn vakuutukseen liittyvän vakavaraisuuspääoman vakuutuksen keston ajaksi. Vahinkovakuutusyhtiöiden tavanomainen pääoman tuottovaatimus on kuitenkin korkeampi kuin vakavaraisuuspääoman sijoittamisen odotettu tuotto, minkä vuoksi vakavaraisuuspääoman ylläpidosta aiheutuu yhtiöille kustannus.
82. KKV on huomionnut vakavaraisuuspääoman ylläpidosta aiheutuvan kustannuksen kaikissa vaihtoehtoisissa AEC-testeissään. Vakavaraisuuspääoman kustannus on laskettu oletuksella, jonka mukaan vakuutuksen odotettu kesto on kahdeksan vuotta. Laskelmissa on otettu huomioon paitsi tarkastelujakson alussa OP:n vakuutuskantaan liittynyt vakavaraisuuspääoma myös kvasi-simulaatiomallissa tarkasteltujen asiakkaiden myöhemmin asiakassuhteensa aikana ottamiin vakuutuksiin liittyvän vakavaraisuuspääoman odotettu kustannus. Vuositason AEC-testissä vakavaraisuuspääomaan liittyvä kustannus on laskettu olettamalla, että pääoma sijoitetaan yhdeksi vuodeksi, ja viiden vuoden historialliseen aineistoon perustuvassa testissä olettamalla vastaavasti, että sijoitusten odotettu kesto on viisi vuotta. Vakavaraisuuspääomasta aiheutuva kustannus on jaettu asiakkaiden kesken kvasi-simulaatiomallissa simuloitujen ja vuositason sekä viiden vuoden malleissa toteutuneiden vakuutuskorvausten suhteessa.
83. OP:n mukaan sijoitetun vakavaraisuuspääoman tuotto oli tarkastelujaksolla keskimäärin [...] prosenttia. KKV:n laskelmissa sijoitetun vakavaraisuuspääoman tuottona on käytetty skenaariossa A 4 prosenttia, skenaariossa B 5 prosenttia ja skenaariossa C 2 prosenttia. Sijoitusten tuotot on diskontattu nykyarvoiksi käyttämällä kunkin skenaarion mukaisella pääoman painotettua keskikustannusta.
84. Taulukossa 1 on esitetty yhteenveto KKV:n AEC-testeissä käyttämistä parametrivalinnoista. Edellä todetusti skenaario A edustaa viraston näkemyksen mukaan realistisinta yhdistelmää malleissa käytetyistä parametreista. Skenaario B:ssä käytettyjä parametriarvoja voidaan pitää viraston näkemyksen mukaan yhdistelmänä, joka vastaa läheisimmin OP:n esittämiä arvioita mallin vaatimista parametreista, ja joka johtaa todennäköisesti alhaisimpaan realistisena pidettävään arviointiin menette-

⁴⁸ Vakuutusyhtiölain 11 luku.

lyn poissulkevasta vaikutuksesta. Vastaavasti skenaario C:n parametrit vastaavat läheisimmin toimenpidepyynnön tekijän esittämiä näkemyksiä parametrivalinnoista, ja niiden voidaan katsoa johtavan todennäköisesti suurimpaan realistisena pidettävään arvioon menettelyn poissuljenta-vaikutuksesta.

Taulukko 1: KKV:n tarkastelemat skenaariot

	Skenaario A	Skenaario B	Skenaario C
Jälleenvakuuttajien osuus maksutuloista ja korvauksista	Kyllä	Ei	Kyllä
Varausten muutokset	Kyllä	Ei	Kyllä
Korvausten käsittelykustannukset	Kyllä	Ei	Kyllä
Sijoitustoiminnan tuotot	5 %	6 %	4 %
Diskonttauskorko	9 %	8 %	10 %
Vakavaraisuuspääoman tuotto prosentti	4 %	5 %	2 %

Arvioidun menettelyn vaikutukset asiakaspysyvyyteen ja ostokäyttäytymiseen

85. Edellä kuvattuihin kvasi-simulaatiomalliin ja kassavirtalaskelmaan perustuviin yhtä tehokkaan kilpailijan testeihin saattaa liittyä epävarmuutta johtuen siitä, että testeissä käytetyt arviot pitkän aikavälin odotetuista tuotoista ja kustannuksista voivat osittain olla seurausta arvioidun menettelyn vaikutuksista.⁴⁹ Toisin sanoen koska viraston kvasi-simulaatiomallin tuottama ennuste asiakkaiden tulevasta kannattavuudesta perustuu OP:n asiakkaiden historialliseen kannattavuuteen vuosina 2010-2014, arvio ei välttämättä edusta yhtä tehokkaan kilpailijan kannattavuutta, vaan sisältää bonusohjelman vaikutuksen OP:n asiakkaiden valintoihin. Käytännössä bonusohjelma on KKV:n arvion mukaan saattanut vaikuttaa OP:n asiakkaiden asiakaspysyvyyteen ja vahinkovakuutuksia koskeviin ostopäätöksiin. Mikäli kyseiset tekijät vaikuttavat voittoja kasvattavasti, kvasi-simulaatiomalli saattaa yliarvioida yhtä tehokkaan kilpailijan voitollisuutta ja johtaa siten kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon kannalta liian alhaiseen arvioon menettelyn asiakaspeitosta.
86. KKV on arvioinut edellä kuvatun ongelman vaikutusta kvasi-simulaatiomallin tuloksiin kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Ensinnäkin KKV on suorittanut kassavirtalaskelmaan perustuvan AEC-testin myös lfin asiakaskohtaisella aineistolla, joka on vastannut ominaisuuksiltaan

⁴⁹ Ks. komission päätös COMP/38.784 *Wanadoo España vs. Telefónica*, kohta 334.

hyvin pitkälti OP:n aineistoa. Ennen kvasi-simulaatiomallin ajamista lfin aineistolla lfin asiakkaille allokoitiin ekonometrisen mallin avulla ominaisuuksiltaan vastaavan kaltaisten OP:n asiakkaiden bonukset, jotka vähennettiin asiakaskohtaisista voitoista.

87. Kuvatun vaihtoehdoisen tarkastelun taustalla on oletus, että lfiä voitaisiin pitää OP:n kanssa yhtä tehokkaana kilpailijana, jonka asiakkaiden käytökseen arvioidulla bonusohjelmalla ei ole ollut merkittävää vaikutusta. Koska OP:n bonusohjelmalla on ollut todennäköisesti päinvastainen vaikutus myös esimerkiksi lfin asiakkaiden päätöksiin vaihtaa vakuutusyhtiötä, oletus siitä, että lfin aineisto olisi puhdas OP:n menettelyn vaikutuksesta, on todennäköisesti kuitenkin virheellinen. KKV:n arvion mukaan vaikutus lfin asiakkaisiin on joka tapauksessa vähäisempi kuin OP:n omaan asiakaskuntaan, ja lisäksi tästä lfin asiakkaisiin kohdistuvasta vaikutuksesta johtuva harha vääristäisi tuloksia toiseen suuntaan (eli poissulkeutuvien asiakkaiden osuutta nostavasti) kuin OP:n aineistolla toteutetussa mallissa.
88. KKV:n laskelmien perusteella lfin aineistolla arvioitu poissulkeutuvien asiakkaiden osuus on vain hieman korkeampi kuin OP:n aineistoon perustuva arvio. Lisäksi tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että lfin aineistoon perustuvat testitulokset voivat edellä kuvatulla jossain määrin yliarvioida poissuljettujen asiakkaiden osuutta.
89. KKV on lisäksi suorittanut OP:n aineistolla tekemänsä kvasi-simulaatiotestin vaihtoehdoisella tavalla, jossa OP:n asiakkaiden asiakassuhteiden pituutta lyhennettiin keinotekoisesti vastaamaan lfin aineistossa havaittuja asiakasurien pituuksia. Mikäli OP:n bonusjärjestelmä kasvattaa asiakassuhteiden pituutta verrattuna yhtä tehokkaan kilpailijan kykyyn sitouttaa asiakkaitaan, ja mikäli kyseinen vaikutus kasvattaa OP:n kannattavuutta, asiakasurien leikkaamisen tulisi johtaa arvioidun poissuljentavaikutuksen kasvamiseen. Käytännössä asiakasurien lyhentäminen kuitenkin johtaa poissuljettujen asiakkaiden osuuden vähäiseen alenemiseen.
90. KKV pitää edellä kuvattujen vaihtoehdoisten tarkastelujen perusteella epätodennäköisenä, että OP:n menettelyn vaikutukset asiakkaiden ostopäätöksiin tai asiakaspysyvyyteen vääristäisivät merkittävästi AEC-testien tuloksia. KKV:n arvion mukaan OP:n alkuperäisellä aineistolla toteutetut yhtä tehokkaan kilpailijan testit ovat luotettavin tapa arvioida tarkastellun menettelyn poissuljentavaikutusta.

Yhtä tehokkaan kilpailijan testien tulokset

91. Edellä kuvatut AEC-testit tuottavat arvion siitä, kuinka suuren osan OP:n asuntolainallisista bonusasiakkaista OP:n bonusohjelma poissulkee yhtä tehokkaalta kilpailijalta. Yhtä tehokkaan kilpailijan mahdollisuudet kilpailla tehokkaasti OP:n kanssa riippuvat kuitenkin siitä, kuinka

suuren osan kyseinen osuus OP:n asuntolainallista bonusasiakkaista muodostaa koko vahinkovakuutusmarkkinoiden asiakasmäärästä tai maksutulosta.

92. KKV on arvioinut menettelyn markkinapeittoa kertomalla ensin poissulkeutuneiden asuntolainallisten bonusasiakkaiden osuuden kyseisten asiakkaiden osuudella ([20-30] %) OP:n koko vahinkovakuutusasiakaskannasta vuonna 2017. Näin saatu tulo on kerrottu OP:n vahinkovakuutusmarkkinoiden markkinaosuudella (27,4%) vuonna 2017.⁵⁰ KKV on laskenut myös menettelyn markkinapeiton maksutulosta. Kyseinen arvio on laskettu kertomalla poissuljentaosuus asuntolainallisten bonusasiakkaiden maksutulon osuudella OP:n koko maksutulosta ([25-35] %) ja kertomalla näin saatu luku jälleen OP:n vahinkovakuutusmarkkinoiden markkinaosuudella.
93. Taulukossa 2 on esitetty KKV:n suorittamien AEC-testien perusteella lasketut markkinapeittoa koskevat arviot. Edellä kuvatusti virasto katsoo, että pitkän aikavälin kannattavuuteen perustuva kvasisimulaatiomalli on luotettavin tapa AEC-testin suorittamiseksi. Viraston parhaan arvion mukaan OP Ryhmän bonusohjelma estää yhtä tehokasta kilpailijaa kilpailemasta kannattavasti [1-5] prosentista koko vahinkovakuutusmarkkinan asiakkaita ja [1-5] prosentista markkinoiden maksutulosta. Tulokset eivät muutu merkittävästi, vaikka kvasi-simulaatiomallissa käytettäisiin lievintä (skenaario B) tai ankarinta (skenaario C) yhdistelmää malliparametreista. Mallin tuottamien arvioiden vaihteluväli on [1-5] prosenttia asiakkaista ja [1-5] prosenttia maksutulosta.⁵¹ Vuositason malli ja viiden vuoden historialliseen aineistoon perustuva malli tuottavat kvalitatiivisesti lähes identtiset tulokset kvasi-simulaatiomallin kanssa.

Taulukko 2: AEC testien tulokset. Bonusohjelman vaikutuksesta poissuljettujen asiakkaiden osuus vahinkovakuutusmarkkinoiden yhteenlasketusta asiakasmäärästä ja maksutulosta

(a) Osuus asiakkaista

	Skenaario		
	A	B	C
<i>Kvasisimulaatio</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %
<i>Vuositason malli</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %

⁵⁰ OP:n markkinaosuus perustuu Liikenteen turvallisuusvirasto Trafín tilastoon ajoneuvovakuutusten markkinaosuuksista kesäkuussa 2017.

⁵¹ Skenaario C vastaa läheisesti toimenpidepyynnön tekijän näkemyksiä mallin parametrivalinnoista. Ero skenaario C:n ja lfin näkemysten välillä liittyy lähinnä sijoitustoiminnan tuottoihin. Mikäli skenaariossa C ei huomioitaisi sijoitustoiminnan tuottoja lainkaan, ja vakavaraisuuspääoman tuottona käytettäisiin 1 prosenttia, poissuljettujen asiakkaiden osuus olisi [1-5] prosenttia ja poissuljetun maksutulon osuus [1-5] prosenttia koko markkinasta. KKV:n näkemyksen mukaan lfin esittämät arviot sijoitustoiminnan ja vakavaraisuuspääoman tuotoista aliarvoivat kuitenkin merkittävästi AEC-testin kannalta oikeaa tuottotasoa.

<i>5-vuoden malli</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %
<i>(b) Osuus maksutulosta</i>			
	Skenaario		
	A	B	C
<i>Kvasisimulaatio</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %
<i>Vuositason malli</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %
<i>5-vuoden malli</i>	[1-5] %	[1-5] %	[1-5] %

6.3.2.3 KKV:n arviointi

94. Oikeuskäytännössä ei ole määritelty rajaa sille, milloin poissulkeutumisesta on pidettävä määräävän markkina-aseman väärinkäytön näkökulmasta kilpailua rajoittavana, vaan arviointi on suoritettava tapauskohtaisesti. Arvioitaessa sitä, voiko OP:n menettely johtaa yhtä tehokkaiden kilpailijoiden poissulkeutumiseen vahinkovakuutusmarkkinoilta, on siten arvioitava useita OP:n menettelyyn ja sen markkina-aseman vahvuuteen liittyviä tekijöitä. Tällaisia ovat määräävän aseman vahvuus merkityksellisillä markkinoilla, menettelytavan markkinakattavuus, alennusten myöntämisedellytykset ja -tavat, alennusten kesto ja määrä sekä mahdollisen poissulkemiseen pyrkivän strategian olemassaolo.⁵²
95. OP:n bonusohjelmassa on kysymys pitkäkestoisesta ja lähtökohtaisesti pysyväksi rakennetusta järjestelmästä, eikä esimerkiksi lyhyen aikaa voimassa olevasta alennuskampanjasta. Myös arvioitavassa menettelyssä bonuksia kerryttävä tuote, asuntolaina, on tyypillisesti kestoaltaan pitkä, jopa useiden kymmenien vuosien mittainen. OP-bonusten muodossa myönnettyt alennukset koskevat kaikkia jäsenyysehdot täyttäviä asiakkaita. Vuosittain kertyvän bonuksen määrä riippuu lineaarisesti jokaisen asiakkaan asioinnin kokonaismäärästä, eli alennusprosentti ei kasva asioinnin euromäärän kasvaessa.
96. Vahinkovakuutuksiin bonusten muodossa kohdistuvia alennuksia voidaan pitää määrältään merkittävänä. Toimenpidepyynnön tekijän mukaan vuonna 2017 henkilöasiakkaiden vakuutusmaksutulosta noin 14,5 prosenttia maksettiin bonuksilla. Bonusten osuus vakuutusmaksutulosta on noussut vuosien 2010-2011 12,5 prosentista nykyiselle tasolle.
97. KKV:n arvion mukaan bonusjärjestelmän rakennetta, bonusten kestoja ja niiden määrää ei tässä tapauksessa itsessään voida pitää osoituksena määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä ja markkinoiden sulkemisesta. Tästä syystä KKV on arvioinut osapuolten sille esittämiä

⁵² Asia C-413/14 P, *Intel v. komissio*, kohta 139.

väitteitä ja todistusaineistoa OP:n vahinkovakuutustoiminnan kannattavuudesta sekä laatinut oman yhtä tehokkaan kilpailijan testinsä.

98. KKV ei myöskään ole saanut näyttöä OP:n bonusjärjestelmään liittyvästä vahinkovakuutusmarkkinoiden kilpailijoiden poissulkemiseen pyrkivästä nimenomaisesta strategiasta. OP:n mukaan syy sen bonusohjelman rakenteessa vuonna 2011 tapahtuneeseen muutokseen on ollut verotuslinjausten huomioiminen.
99. KKV ei aiemmin kuvastusti ota lopullisesti kantaa OP:n mahdollisen määräävän markkina-aseman olemassaoloon. KKV katsoo kuitenkin, että vaikka OP:n katsottaisiin olevan määräävässä asemassa asuntoluottojen markkinoilla, sen määräävä asema ei kuitenkaan olisi kovin vahva eikä lähelläkään niin sanotun pakollisen kauppakumppanin asemaa. Tässä arviossaan KKV on ottanut huomioon OP:n markkinaosuuden lisäksi erityisesti OP:n kilpailijoiden markkina-aseman ja laajentumismahdollisuudet.
100. Edellä kuvastusti arvioinnin kohteena olevien asuntolainallisten bonusasiakkaiden osuus koko vahinkovakuutusmarkkinoista on asiakkaiden määrästä noin [5-10] prosenttia ja maksutulosta noin [5-10] prosenttia. KKV:n asiassa suorittama yhtä tehokkaan kilpailija testi osoittaa, että OP:n kanssa yhtä tehokkaalta kilpailijalta poissulkeutuva osuus on noin [1-5] prosenttia koko vahinkovakuutusmarkkinasta sekä asiakkaiden määrän että maksutulon perusteella laskettuna. Ottaen huomioon edellä esitettyjen seikkojen lisäksi tämä suhteellisen pieni osuus yhdistettynä OP:n markkina-asemasta yllä todettuun KKV katsoo kokonaisarvion perusteella, ettei asiassa ole saatu riittävää näyttöä OP:n menettelyn kilpailua kilpailulain 7 §:n ja/tai SEUT 102 artiklan vastaisella tavalla rajoittavista vaikutuksista vahinkovakuutusmarkkinoilla.

7 Johtopäätökset

101. Kilpailulain 31 §:n mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirasto selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia. KKV ryhtyy toimenpiteisiin kilpailunrajoituksen tai sen vahingollisten vaikutusten poistamiseksi, jos se katsoo elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän rajoittavan kilpailua 7 §:ssä tai SEUT 102 artiklassa tarkoitetulla tavalla ja toimenpiteisiin ryhtyminen on tarpeen terveen ja toimivan kilpailun turvaamiseksi markkinoilla.
102. KKV katsoo, että asiassa ei ole perusteellisen tutkinnan aikana saatu riittävää näyttöä siitä, että OP:n menettelyllä olisi todellisia tai mahdollisia markkinoiden sulkemiseen johtavia vaikutuksia Suomen vahinkovakuutusmarkkinoilla. Koska asiassa ei siten ole saatu näyttöä siitä, että OP:n menettelyssä olisi kyse kilpailulain 7 §:n ja/tai SEUT 102 artiklan vastaisesta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä, KKV ei pidä tarpeellisenä ryhtyä asiassa jatkotoimenpiteisiin.

103. Edellä esitetyillä perusteilla KKV poistaa asian käsittelystä.

104. KKV voi ottaa asian uudelleen käsiteltäväksi, mikäli se saa uutta tietoa, jonka perusteella on syytä epäillä asiassa käsitellyn toiminnan olevan kilpailulain vastaista.

8 Sovelletut säännökset

Kilpailulaki (948/2011) 4 §, 7 § ja 31 §

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 102 artikla

9 Muutoksenhaku

Kilpailu- ja kuluttajaviraston tässä asiassa antamaan päätökseen saa hakea muutosta markkinaoikeudelta kilpailulain 44 §:n perusteella siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Valitusosoitus on päätöksen liitteenä.

10 Lisätiedot

Lisätietoja päätöksestä antavat tutkimuspäällikkö Juuli Broms ja pääekonomisti Olli Kauppi. Sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi@kkv.fi.

Apulaisjohtaja

Maarit Taurula

Tutkimuspäällikkö

Juuli Broms